

Historia pojęć społeczno-politycznych w Polsce XVIII-XX wieku

Niniejszy projekt polega na stworzeniu unikatowego w polskiej nauce słownika, obejmującego różne ważne dla nauk humanistycznych pojęcia, których znaczenie ewoluowało od końca XVIII w. Słownik ten pomoże badaczom z dziedzin historii, politologii, socjologii oraz innych nauk społecznych w rozumieniu pewnych kluczowych, historycznie ukształtowanych pojęć w ich historycznie zmiennych znaczeniach. Dla ewolucji pojęć języka społeczno-politycznego w całej Europie decydujący był przełom osiemnastego i dziewiętnastego wieku, kiedy znaczenia pojęć zaczynały się stabilizować i przyjmować kształt w najogólniejszych zarysach zbliżony do dzisiejszego. Aby prowadzić prawidłowo badania nad zjawiskami XIX i XX w. należy więc wziąć pod uwagę przemiany tych znaczeń, w przeciwnym przypadku badaczom grozi brak zrozumienia dla języka źródeł, co prowadzi często do popełniania anachronizmów i wyprowadzania mylnych wniosków, a w efekcie uniemożliwia zrozumienie przeszłości.

Polska nauka historyczna nie podjęła w odpowiednim stopniu badań historyczno-językowych, zainicjowanych w ostatniej ćwierci XX wieku przez tzw. przełom językowy (*linguistic turn*). Inaczej niż dziedziny takie jak *memory studies*, *postcolonial studies* czy *gender studies*, badania nad historyczną zmiennością języków politycznych nie znalazły licznych entuzjastów w Polsce. Brak też szerszych badań z dziedziny historii pojęć, choć niektórzy polscy badacze prowadzili już częściowe analizy tego tematu. Co więcej, podobne, szersze badania zaczęły być już prowadzone w innych krajach naszego regionu (np. w Rumunii i Rosji). Celem projektu jest zajęcie się tym problemem w sposób kompleksowy. Będzie nim stworzenie słownika pojęć społeczno-politycznych, który byłby ważnym narzędziem dla lepszego zrozumienia źródeł pisanych z okresu XVIII-XX w. W Niemczech kluczowe w tym ujęciu badania przeprowadził Reinhard Koselleck, zarówno w swoich indywidualnych pracach jak i w powstałym pod jego kierunkiem monumentalnym słowniku *Geschichtliche Grundbegriffe*. Będzie on dla nas ważną inspiracją. Nieobce nam będą również tradycje brytyjskiej szkoły analizy języków politycznych. Czerpać będziemy też z dorobku metodologicznego wypracowanego przez lata przez Pracownię Historii Idei prowadzoną przez prof. Jerzego Jedlickiego, a potem przez Kierownika niniejszego projektu.

Celem projektu na tym etapie będzie stworzenie wstępnego tomu metodologicznego słownika oraz zebranie materiałów do pierwszego z docelowych tomów (prowadzonych systemem holenderskim, czyli w każdym tomie znajdują się hasła od A do Z). Słownik ten będzie wydany oraz opublikowany w internecie na późniejszym etapie i z innych środków finansowych. W tomie metodologicznym znajdują się refleksje na temat metody prowadzenia badań oraz analiza konkretnych przypadków (tzw. *case studies*) przemian wybranych pojęć w konkretnych realiach historycznych w krótszym okresie czasu (np. w czasie Wiosny Ludów, w okresie autonomicznym Galicji, okresie odwilży politycznej po rewolucji 1905 r. w Rosji).

Aby poszerzyć perspektywę spojrzenia na kwestię historii pojęć projekt ten będzie obejmował także prace komparatystyczne, w których zostanie poddana analizie także historia przemian znaczeń pojęć w języku ukraińskim. Będzie to możliwe dzięki współpracy z historykami tej specjalności ze Lwowa. Rozwój znaczeń pojęć w języku ukraińskim odbywał się równoległe z rozwojem pojęć polskich i czerpał z niego wzory. Dzięki tym porównaniom stworzony będzie szerzy kontekst dla historii pojęć w Polsce.

Proponowany projekt dotyczy problematyki o doniosłym znaczeniu dla kultury narodowej. Pojęcia są kategoriami, przez które kultura ujmuje świat i samą siebie. Dlatego też znajomość zmienności ich znaczeń, ich zanikania, pojawiania się i przekształcania jest niezbędne dla zrozumienia danej kultury – w tym wypadku polskiej.